

**Wnioski z dyskusji w czasie konferencji dyrektorów instytutów PAN
(9 marca 2019 r.)
z uzasadnieniami**

1. U podstaw działania instytutów PAN (IPAN) i ich sukcesów leżą autonomia merytoryczna i prawno-finansowa.

- a. Celem nadrzędnym reformy PAN powinna być poprawa jakości badań, a nie rozwiązywanie sporów kompetencyjnych. Powyższe można osiągnąć poprzez zachowanie autonomii i swobody badań naukowych, utrzymanie bezpośredniego finansowania instytutów z MNiSW, samorządność instytutów i zachowanie ich osobowości prawnej;
- b. Instytuty PAN to jednostki stosunkowo małe, skupione na określonych zadaniach badawczych oraz pozbawione dydaktyki na poziomie licencjackim i magisterskim, w związku z czym charakteryzują się dużą elastycznością i dynamiką w porównaniu z uczelniami i wydziałami uczelni, łatwiej adaptują się do zmieniających się trendów naukowych – mogą więc łatwiej zmieniać strukturę i zakres badań prowadzonych w ich zespołach badawczych. Utrata autonomii stanowiłaby zaprzepaszczenie ich specyfiki i odmienności w stosunku do uczelni. W nowej ustawie powinien znaleźć odzwierciedlenie znaczny potencjał badawczy IPAN-ów, który wynika z ich niezależności;
- c. Instytuty powinny koncentrować uwagę na badaniach podstawowych, których rezultatem powinna zarazem być możliwość realizowania badań aplikacyjnych. Taki charakter prac prowadzonych w IPAN-ach jest działaniem pro jakościowym, sprzyjającym lepszemu finansowaniu instytutów, np. dzięki grantom oraz podejmowaniu się realizacji dużych projektów zleczanych przez Państwo;
- d. Tam, gdzie przyczyni się to do lepszego wykorzystania potencjału instytutów, niezbędna jest integracja i konsolidacja poszczególnych jednostek, umożliwiająca realizację wspólnych zadań badawczych i prowadzenie szkół doktorskich;
- e. Realizacja misji poszczególnych instytutów PAN powinna być skorelowana z pozytywnym odbiorem społecznym (np. obecność w życiu lokalnej społeczności, rola opiniotwórcza, współpraca z biznesem).

2. Utrzymanie dynamiki rozwoju instytutów wymaga wzmocnienia ich roli w strukturze PAN i włączenia przedstawicieli (dyrektorów) IPAN w proces podejmowania decyzji, które mają wpływ na funkcjonowanie IPAN.

- a. Z uwagi na wyraźnie rozdzielone ustawowo zadania Korporacji i instytutów PAN, na ustawowo rozdzielone finansowanie, a także na istotną rolę, jaką odgrywają instytuty PAN w nauce polskiej, powinny one uzyskać ustawową reprezentację symetryczną do organów Akademii, a więc ustawowo zagwarantowane Zgromadzenie Ogólne Dyrektorów (ZOD), jako najważniejszy w pionie instytutów organ, oraz mającą inny niż

dotychczas charakter Radę Dyrektorów (bądź Prezydium Dyrektorów), działającą na bieżąco pomiędzy zjazdami ZOD;

- b. Zgromadzenie Ogólne Dyrektorów powinno posiadać odpowiednią sankcję legislacyjną i być odpowiednio w swoich kompetencjach spozycjonowane w stosunku do Zgromadzenia Ogólnego Akademii;
- c. Rola obecnej Rady Dyrektorów w procesie podejmowania decyzji dotyczących IPAN jest minimalna, z uwagi na jej doradczy charakter oraz kształtowanie jej składu osobowego przez Prezesa PAN;
- d. W związku z powyższym proponujemy powołanie Rady Dyrektorów, która będzie kierowana przez wybranego w konkursie menadżera lub urzędnika, pełniącego funkcję pośredniczącą pomiędzy różnymi organami Akademii, w szczególności między posiedzeniami ZOD.
  - Rada Dyrektorów wybierana jest z grona wszystkich dyrektorów z zachowaniem wagi wynikającego z liczby instytutów w poszczególnych wydziałach (w sumie 12 osób);
  - Przewodniczącą Rady Dyrektorów wybierany jest w konkursie o dokładnie skonstruowanych wymaganiach; w trakcie pełnienia funkcji dba o instytuty i jest łącznikiem z Ministerstwem i Prezesem PAN. Przewodniczący będzie opłacany bądź z funduszy MNiSW, bądź z funduszy Akademii (tak jak teraz opłacani są dziekani czy przewodniczący Rad Naukowych);
- e. Dyrektorzy powinni być wybierani w ramach konkursów na dotychczasowych zasadach, ale z większym głosem Rad Naukowych instytutów; powoływani przez Prezesa, ale odwoływani w dotychczasowym trybie (na wniosek Rady Naukowej lub Rady Kuratorów);
- f. Współpraca z Wydziałami i Radami Kuratorów powinna odbywać się na dotychczasowych zasadach. W uzasadnionych przypadkach członkowie Rad Kuratorów powinni móc pełnić swoją funkcję do ukończenia 75 roku życia (a nie jak obecnie do 70. roku życia);
- g. Konieczna jest lepsza i efektywniejsza współpraca instytutów z Korporacją na zasadzie partnerstwa, a jednocześnie Akademicy powinni być włączani do międzynarodowych gremiów oceniających IPAN.

3. W interesie polskiej nauki leży stworzenie przyjaznych ram do współpracy IPAN z uczelniami na zasadzie poszanowania odrębności i uzupełniania zasobów wiedzy.

- a. Istnieje silna potrzeba partnerskiej współpracy i dialogu z uczelniami na zasadzie poszanowania odrębności i uzupełniania zasobów wiedzy. Instytuty PAN powinny pogłębiać horyzontalną współpracę z uczelniami, żeby (a) poszerzać swoją rozpoznawalność społeczną (co jest ich słabością), (b) mieć dostęp do młodych i zdolnych naukowców. Współpraca ta musi mieć charakter równoważności, a nie służebności, powinna mieć charakter partnerski. Ponieważ musi być opłacalna dla

uczelnii, należy skonstruować mechanizmy, w których uczelnie będą chciały współpracować z IPAN-ami z pobudek naukowych i merytorycznych;

- b. Współpracy horyzontalnej nie ułatwiają rozwiązania dotyczące szkół doktorskich (nierównoważność uzależniona od tego, kto jest liderem szkoły, algorytm finansowania). Należy tej niekorzystnej tendencji przeciwdziałać, elastycznie podchodząc do sposobu zorganizowania szkół (np. promując współpracę między szkołami oraz między szkołą a niezrzeszonymi z nią innymi podmiotami uczelnianymi albo PAN-owskimi);
- c. Instytuty PAN, na ile to możliwe, nie kwestionując autonomii, powinny dążyć do większej konsolidacji: tworzymy razem jeden ekosystem i trzeba wypracować zasady, które zapewnią sensowne dla wszystkich warunki koegzystencji, szczególnie o charakterze interdyscyplinarnym. Nawet jeżeli jakieś instytuty prowadzą działania pokrewne, nie istnieją dziś dobre rozwiązania legislacyjne, które ułatwiłyby ich współpracę w takich obszarach, jak szkoły doktorskie czy wspólne zadania badawcze. Należy dążyć do tego, by uzyskać taką elastycznie rozumianą konsolidację nawet bez powstania nowych rozwiązań legislacyjnych;
- d. Ponieważ wielokrotnie zgadzano się co do trudności we współpracy IPAN z Korporacją, należy wypracować mechanizmy, które pozwoliłyby włączyć Korporację (w większości rekrutującą się z uczelni) w proces pogłębienia współpracy horyzontalnej, jednak w taki sposób, by nie groziło to autonomii IPAN poprzez wprowadzenie kontroli ze strony Korporacji czy dryfowania w stronę UPAN.

4. Prowadzenie badań na wysokim poziomie wymaga większych nakładów finansowych, szczególnie w instytutach reprezentujących nauki humanistyczne i społeczne.

- a. Kwestia wyrównania płac powinna się wiązać z oddzieleniem w algorytmie środków przeznaczonych na wynagrodzenia od wszelkich innych składających się na subwencję na utrzymanie i rozwój potencjału badawczego. Środki przeznaczone na wynagrodzenia nie powinny zależeć od kosztowności. W szczególności dysproporcja w obecnych mechanizmach finansowania dotyka instytuty humanistyczne i społeczne (z Wydziału I);
- b. Instytuty humanistyczne wykonują zadania, które nie są wykonywane przez uczelnie: wieloletnie (czasami trwające dziesiątki lat) projekty wydawnicze i leksykograficzne oraz bazy danych (realizowane przez słabo finansowanych fachowców i pasjonatów, wyłączonych sztucznie z obiegu naukowego przez nieumieszczanie ich w N), zbiory biblioteczne czy muzealne etc.
- c. Zbiory przyrodnicze zdeponowane w instytutach PAN powinny być postrzegane jako dziedzictwo narodowe i opracowywane z uwzględnieniem następujących aspektów: naukowego, dydaktyczno-estetycznego, kulturowego oraz historycznego. Takie podejście może stanowić podstawę do podjęcia dalszych badań, szczególnie o charakterze interdyscyplinarnym.

- d. Nowa ustawa powinna zawierać zapisy, które ujęłyby zadania i zobowiązania – również finansowe – Akademii i MNiSW w stosunku do tej części obszaru kultury, który leży w gestii instytutów.

Opracował zespół w składzie:

prof. dr hab. Jerzy Bański, Dyrektor Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego PAN

prof. dr hab. inż. Jacek Koronacki (sekretarz), Instytut Podstaw Informatyki PAN

dr hab. Lech Mankiewicz, prof. CFT PAN, Dyrektor Centrum Fizyki Teoretycznej PAN

dr Grzegorz Marzec, Zastępca Dyrektora Instytutu Badań Literackich PAN

dr hab. Sebastian Tarcz, prof. ISEZ PAN, Dyrektor Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN

prof. dr hab. Małgorzata Witko, Dyrektor Instytutu Katalizy i Fizykochemii Powierzchni im. Jerzego Habera PAN